

VENDEHALSEN, *IYNX TORQVILLA*, SOM YNGLEFUGL I DANMARK

AF

EINAR SCHÄFFER,

LÆGE.

I Midten af Maj 1920 hørte jeg ved mit Sommerhus i Dronninggaardkvarteret i Holte Vendehalsens karakteristiske Parringskrig. Nogle Dage senere lykkedes det mig at faa Øje paa Fuglen; den sad i timevis paa samme Sted, i Toppen af et Grantræ, og udstødte ustandselig sine Skrig, 6 à 8 i Træk med en lille Pause imellem hver Periode. Den begyndte allerede Kl. 4 om Morgenen og bidrog sammen med Gøg og Nattergal til at gøre Familiens Morgensøvn urolig; ved Solnedgang holdt »Sangen« op. Kort Tid efter opdagede jeg til min Glæde, at Fuglen havde taget Bolig i en af mine Redekasser, ca. 4 m over Jorden i et Egetræ.

Terrænet bestaar af en høj og ret stejl Skrænt, som vender lige mod Syd og er bevokset med en blandet Bestand, temmelig aaben, af store Bøge, Ege, Aske og Graner samt en Del mindre Løvtræer som Røn, Elm og Fuglekirsebær med Underskov af Hassel, Hyld og andre Buske. Skrænten gaar ned til en Mose med Pilekrat og Elletræer. Netop et saadant »Nattergaleterræn« yndes, ifølge Naumann, af Vendehalsen.

Redekassens Hul, som vendte lige mod Syd, var 3 cm i Diameter. Kassen befandt sig kun ca. 6 m fra Husets Veranda, hvor jeg kunde sidde i timevis og iagttage Fuglene. I Ruge-tiden saa jeg dem ikke ofte, men der er ikke Tvivl om, at de skiftedes til at ruge. Naumann angiver, at Hannen afløser Hunnen i Middagstimerne, medens denne søger Føde. Jeg har iagttaget, at de skiftede flere Gange i Dagens Løb. Ungerne var udklækkede den 10. Juni, og det var en uhyre Travlhed, der udfoldedes af Forældrene, særlig da Ungerne blev større. Jeg har set dem fodre indtil 12 Gange i Timen. Saavel Hannen som Hunnen deltog i Fodringen, tilsyneladende lige flittigt.

Naar de kom med Føden, satte de sig et Øjeblik, ganske som en Spætte, ved Redehullet, inden de gik ind. Hvis den ene var nede i Reden, ventede den anden som Regel ved Hullet, men undertiden var de begge paa en Gang nede i Redekassen. Hvor-
dan der har været Plads baade til dem og det store Kuld Unger, er mig en Gaade. Naar Fuglen havde fodret Ungerne, sad den som oftest lidt i Redehullet, strakte Hals og saa sig forsigtig om, inden den fløj bort. Den lange Hals og det spidse Hoved lignede fuldstændig en Slanges, men jeg har aldrig iagttaget dens meget omtalte Drejninger af Hovedet.

Vendehalsen lever hovedsagelig af Myrer, men hvad den bragte i Næbbet, kunde jeg ikke se; dog saa det ud, som om der hang Frynser ud af Næbbet paa begge Sider. Næsten hver Gang, de gamle fløj fra Redekassen, havde de Ekskrementer fra Ungerne i Næbbet; de fløj langt med dem, inden de lod dem falde. Dette stemmer ikke med, hvad Naumann anfører. Han skriver, at Vendehalsens Redehul, naar Ungerne har forladt det, ligner »en stinkende Pøl«, fordi de Gamle ikke fjærner Ekskrementerne. Denne Redekasse var, da jeg undersøgte den, efter at Vendehalsfamilien var borte, fuldkommen ren, og der var intet som helst andet Underlag for Æggene end lidt Jord og Træmuld. Dette stemmer med de fleste andre Beretninger om Vendehalsens Redehuller, fraset en enkelt, som jeg anfører nedenfor. Ekskrementerne skal være meget karakteristiske: krumme, let slyngede Dannelser, bestaaende af de ufordøjelige Chitindele af de fortærede Myrer (H. Winge). Trods megen Søgen lykkedes det mig ikke at finde dem; de laa i alle Tilfælde ikke under Redetræet.

Den 29. Juni saa jeg 3 fuldvoksne Unger sidde paa en Gren i Nærheden af Redekassen; der sad de i 3 Dage og blev fodrede af Forældrene, medens disse stadig havde travlt med at mæde de øvrige Unger inde i Kassen. Min Hustru saa ialt 7 Unger paa en Gang uden for Kassen; muligvis har der været flere. Den 1. Juli var hele Familien borte, og jeg saa dem ikke senere.

I 1921 saa jeg ikke Vendehalsene, men i 1922 kom de igen. Om det var det samme Par eller mulig en af Ungerne med sin Mage, kan jeg naturligvis ikke afgøre. Den Redekasse, hvor de havde ruget forrige Gang, var optaget af en Musvitfamilie, hvorfor de valgte en anden ca. 8 m fra den forrige og noget højere oppe, ca. 6 m over Jorden i et stort Bøgetræ. Redehullet, som var

2,5 cm i Diameter, vendte mod Sydøst. Denne Kasse var Aaret før beboet af en Broget Fluesnapper.

Det var sent Foraar, og Vende-halsen kom ca. 1 Uge senere end i 1920. Jeg saa den første Gang den 23. Maj; den sad ved Redehullet og hakkede i Kanten af dette som for at udvide det, ganske som en Spætte. Mærkelig nok hørte jeg ikke en eneste Gang dens Stemme. Den 16. Juni var Ungerne udrugede, hvad jeg sluttede af, at de Gamle fra den Dag begyndte at fodre. Kuldet var sikkert stort, da de havde overordentlig travlt. Ungerne blev længe i Reden; endnu den 4. Juli var de ikke fløjne, men jeg saa fuldvoksne Unger stikke Hovederne ud af Redehullet. Jeg rejste bort den Dag og kan derfor ikke meddele, hvilken Dag de forlod Reden. Jeg undersøgte senere Redekassen; den indeholdt som sidst kun lidt Jord og Træsmuld.

Adskillige Medlemmer af ornithologisk Forening — A. Koefoed, Th. N. Krabbe, R. Jul. Olsen m. fl. — besøgte i Sommerens Løb Reden og havde Lejlighed til at iagttage den interessante Gæst og bekræfte Bestemmelsens Rigtighed.

Vende-halsen blev som bekendt allerede for omtrent 100 Aar siden anført som dansk Ynglefugl af Ch. Teilmann, som i sin »Beskrivelse af Danmarks og Islands Fugle«, Ribe 1823, ganske kort anfører om den: »Yngler i Jylland og Holsteen«. Denne Angivelse bekræftes Aaret efter af vor berømte Ornitholog Fr. Faber, der i sine »Ornithologiske Noticer«, Aarhus 1824, bemærker, at den »yngler ikke alene af og til i Jylland og Holsteen, men ogsaa i Sjælland omkring Kjøbenhavn«. Ikke desto mindre er den jo uden Tvivl en af vore sjældneste Ynglefugle, og jeg har derfor ment, at det kunde have Interesse at samle paa et Sted, hvad der i den mig tilgængelige senere Litteratur foreligger om dens Forekomst som saadan; desuden har jeg anført nogle private Meddelelser.

Pensionist N. Christiansen meddeler, at der i hans Samling findes et Kuld Æg af Vende-halsen paa 11 Stk., taget den 15. Juni 1880 i Jægersborg Dyrehave ved Klampenborg. Æggene stammer fra Wellers Samling. Nærmere Oplysninger kan ikke gives.

Kontorchef Axel Koefoed har meddelt mig, at han den 12. Juni 1912 fik et Kuld paa 11 noget rugede Æg af Vende-halsen, taget i Grib Skov ved Maarum af nu afdøde kgl. Skovfoged A. T. Ejlertsen. Reden var anbragt i et hult Bøgetræ ca. 5 m fra Jorden. Underlaget i Reden var kun lidt Træsmuld.

Partikulier H. Petersen meddeler, at Vende­halsen i 5 à 6 Aar har ynglet i et gammelt Postetræ ved Skovfogedhuset »Spaanilshus« i Nøddebo Skovdistrikt. Indgangen til Reden var gennem Hullet, hvor den manglende Postetud havde siddet. Reden, som laa ca. 40 cm under Indgangshullet, kunde ses fra oven og indeholdt 11 Æg, 9 lige store, 1 lidt mindre og 1 betydelig mindre. Brønden, som ikke havde været benyttet i mange Aar, skulde fyldes og Posten tages bort, saa Fuglen maatte forlade Reden. Æggene blev taget den 13. Juni 1919 og var ikke rugede. Redematerialet bestod af Ko- og Dyrehaar samt lidt Mos. At Fuglen hvert Aar bygger en ny Rede fremgaar af, at der laa mange gamle Reder oven paa hinanden og dannede et Lag paa ca. 50 cm. Skovfogedhuset ligger uden for Skovhegnet, og Redepladsen er ca. 40 m fra Landevejen. En Markvej, som dog kun er lidet benyttet, gaar mellem Redepladsen og Huset. Samme Aar ynglede i ovennævnte Distrikt 2 andre Par Vende­halse, begge i store Bøgetræer 4 à 6 m over Jorden. Disse ynglede uforstyrret. Redehullerne var ved en raadden, afbrækket Gren.

Denne Meddelelse er interessant ved den Omstændighed, at Fuglen har maattet bygge Rede. Den kan maaske være tvunget dertil ved, at Postetræet jo er »bundløst«; men rimeligere er det vel, at f. Eks. en Musvit har været den første Beboer og saaledes lagt Grunden til Reden. Ellers er det — ogsaa ifølge Nau­mann — Reglen, at Vende­halsen lægger sine Æg umiddelbart paa Bunden af Redehullerne uden andet Underlag end lidt Af­fald fra Hullets Vægge.

Om Fund af Reder har jeg samlet følgende:

I D. o. F.'s T., 6. Aarg., 1911—12, S. 179, nævnes den som ynglende ved Aalborg. Ungerne var udklækkede den 10. Juni.

Sammesteds, 9. Aarg., 1914—15, S. 238, anføres Vende­halsen som sjældent bemærket paa Møen. Dens Æg (9 Stk.) fundne i en hul Pil i Hattemagervænget den 3. Juni 1863.

Sammesteds, 10. Aarg., 1915—16, S. 27, angiver Overlæge O. Helms at have fundet Vende­halsens Rede med Æg ved Haslev 1894, samt i de følgende Aar i Yngletiden jævnlig at have hørt dens Skrig i Haslev Orned.

Sammesteds, 13. Aarg., 1918—19, S. 26, meddeler samme, at Vende­halsen har ruget ved Brahetrolleborg.

I J. D. Christiansen: »Viborg Omegns Fugle«, Viborg 1890,

meddeles: Vendealsens Rede er funden i Viborg Krat den 5. Juni 1889. 10 Æg. — Ynglede i 1879 ved Ulstrupgaard (Rossen).

I A. H. Faber: »Vejle og Horsensegnens Fuglefauna«, Aarhus 1898, anføres: »Vendealsen er ofte set og hørt i April—Maj. Reden er ikke fundet.

I Jonas Collin: »Faunistiske og biologiske Meddelelser om Danske Fugle«, Kbhvn. 1895, meddeles: 3 Par Vendealsen yngede i Viborg Plantage 1890 (I. C. E. Christiansen). Skovrider Møhl Hansen fandt en Rede i Omegnen af Odense i 1890 i en hul Pil, i 1891 i et hult Pæretæ.

Museumsamanuensis R. Hørring har velvilligst meddelt mig, at der i Zoologisk Museum findes et Kuld paa 10 Æg af Vendealsen, taget i Dyrehaven den 12. Juni 1874 (stammende fra Bangerts Samling). — Endvidere findes der 2 Unger, den ene fra Dallund paa Fyen (29. Juli 1858), den anden fra Jægersborg Hegn (17. Juli 1866).

Dette er de overmaade sparsomme Meddelelser, jeg har kunnet samle om Vendealsens Forekomst som Ynglefugl her i Landet.

Den ses og høres dog ikke sjældent i Yngletiden; et Par er bl. a. set af Ornithologisk Forenings Medlemmer paa en Ekspedition til Grib Skov den 3. Maj 1914.

Overlæge K. Schæffer, Juelsminde, har meddelt mig, at han, medens han var Reservelæge paa Vejlefyrd Sanatorium ved Fakkegrav, et Foraar maatte skyde en Vendeals, hvis ustandselige Parringskrig forstyrrede Kurgæsterne i deres Morgensøvn. Den sad hver Dag paa samme Sted — paa en Blomstestok i et Rosenbed lige foran Sanatoriet; hvis den blev jaget væk, kom den snart efter igen og satte sig paa den samme Pind.

Som Trækfugl er den ikke sjælden hverken Foraar eller Efteraar, og den falder ofte ved Fyrene; fra disse er der i Aarens Løb indsendt ca. 300 Eksemplarer til Zoologisk Museum. 136 af disse er i Museets Besiddelse.

Vendealsen er, naar den ikke skriger i Parringstiden, en overmaade stilfærdig Fugl, som ikke gør sig meget bemærket. Derfor er det jo rimeligt, at den ofte undgaar Opmærksomheden, og at den mulig forekommer hyppigere end almindelig antaget. Enhver Oplysning om dens Forekomst som Ynglefugl her i Landet kan derfor have Krav paa Interesse, og hvis denne lille Meddelelse kunde fremkalde andre lignende, er Hensigten naaet.